

GÜNCEL DİNİ-SİYASİ MESELELER ÜZERİNE YAZILAR

Sönmez Kutlu, Fecr Yayınları: 235, Ankara, Mart 2017, 416 sayfa

ISBN: 978-605-9652-25-4

Muhammet AYDIN*

Ülkemizin üretken akademisyenlerinden birisi olan Sönmez Kutlu'nun aktüel değeri bulunan bir eserini tanıtmak istiyoruz. Yazıların içeriklerine bakıldığında hakikaten gerek ülkemiz adına gerekse İslam dünyası adına önemli tespitlerin, çarpıcı yorumların ve rasyonel çözümlerin yer aldığını söylemek mümkündür. Eser üç bölüm ve iki ek kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölüm "Din-Cemaat ilişkisi, İlahiyat Eğitimi, Diyanet ve Türk Müslümanlığı Sorunu", ikinci bölüm "Alevilik, Mezhepçilik ve Şii-Sünni Kutuplaşması Sorunu" ve üçüncü bölüm ise "Peygamber Algısı, Din-Siyaset İlişkisi ve İnsan Hakları Sorunu" başlıklarıyla yer almıştır. Şimdi makalelere geçebiliriz.

Birinci Bölüm "Din-Cemaat ilişkisi, İlahiyat Eğitimi, Diyanet ve Türk Müslümanlığı Sorunu" Bu bölüme yazar öncelikle dinin gerçek karakterine ilişkin tespitle giriş yapar: "Bireysel ve toplumsal farklılıkları tabii bir gerçeklik olarak gören İslam, günahsız ve masum inananlardan oluşan, suçun işlenmediği bir toplum tasarlamadı. Herkesin aynı dine inandığı yeknesak bir toplum kurmak gibi bir ütopyası da yoktu. Aksine bireysel ve toplumsal hayatta iyiliklerin, adalet ve hakkaniyetin hâkim olduğu bir toplum kurmayı hedefliyordu. Bunun için İslam, inanç, ahlak, ibadet ve muamelat ile ilgili bütün emir ve yasaklarında muhatap olarak bireyi seçti. Bu sürecin sağlıklı işleyebilmesi için bireysel özgürlükleri korumak ve geliştirmek; bireylerin doğuştan sahip olduğu kabiliyetleri insanlık için verimli ve faydalı hale getirmek; heva ve hevesleri kontrol altına alarak iyiliklerde yarışa dönüştürmek suretiyle bireyin kişisel farkındalık ve toplumların duyarlılık bilincini canlı tutmayı hedefledi. Bireyler akıl ve irade sahibi oldukları için özgür; özgür oldukları için sorumludurlar. İnanma ve inanmama hakları, onların özgür olmalarından kaynaklanmaktadır." (Kutlu, 2017, 19).

Ülkemizde var olan cemaatlerin bireye bakışını ve bunun taşıdığı riskleri Kutlu'dan takip edelim: "Günümüzde cemaatleşmeler, bireylerin doğuştan getirdikleri ve eğitimle kazandıkları kabiliyetleri insanlığın faydası ve yeni bir medeniyetin kurulması için kullanmak yerine kendi çıkarlarını korumak için bekçiler olarak kullanılmaktadırlar. Bireylerin başarısını onların kendi hanesine değil, diğer bireyleri kazanıp istismar etmesi için cemaat hanesine yazmaktadırlar. Cemaatleşmeler, İslam ahlakını birey ve toplum düzeyinde yaygınlaştıracak ve erdemli toplumun kurulması için kullanacak yerde İslam ahlakıyla ilgisi olmayan cemaat ahlak (sızlık)ı oluşturuyorlar. Bunun en önemli göstergesi, şeffaf olmaması, sır ve gizemli bir yapıda sürmesidir. Ahlaklı olmak, dindar olmak bireyin işi olmaktan çıkıyor, cemaatin hak ve çıkarlarını koruyan bir ahlaksızlığa veya *cemaat dindarlığına* dönüşüyor. Günümüzde bazı cemaatler, diğer cemaat mensuplarını

Atıf: Aydın, Muhammet (2019), "Güncel Dini-Siyasi Meseleler Üzerine Yazılar" (Kitap Takdimi), Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8 (16), ss. 334-339.

* Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi ABD, (maydin@gumushane.edu.tr) orcid.org/0000-0002-0099-9024.

veya özgür bireyleri, kendi cemaatlerine mensup olmadıkları için ahlaksız, seküler veya hain olarak görmektedirler. Ayrıca ahlaklı olmanın ve dindar olmanın şartını cemaate bağlamaktadırlar. Hâlbuki asıl seküler olan ve dünyaperest olan, her gün gücüne güç katmaya çalışan, ticari şirket ve holdinglere dönüşen kendi cemaatleridir.” (Kutlu, 2017, 23-24).

İlahiyat alanında/öğretiminde Osmanlı'nın son dönemleriyle Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ve devamında yaşananları *zihniyet çatışması* şeklinde yorumlayan Kutlu, söz konusu zihniyet çatışmasını o dönemlerde istihdam edilen kavramlardan takip edebileceğimizi düşünmektedir: “Bu zihniyet kutuplaşması, ilahiyatla ilgili tartışmalarda ve onun amaç, hedef ve istihdam alanlarını tanımlarken şu karşıt kavramların üretilmesine sebep olmuştur. Örneğin Yüksek Diniyat Mütehasısı- Yüksek Diyanet Mütehasısı, İlmi Müessese- Dini Müessese, İlmi fakülte- Medrese, İlahiyat Fakültesi-İslam İlahiyat Fakültesi, Diyanete bağlı- Üniversiteye bağlı, Mütehasısı- Mütefennin, Mütefekkir- Mütedeyyin, Bilim adamı- âlim, modernleşmeci- gelenekçi, İlahiyat fakültesi- Diyanet akademisi, alaylı- mektepli, hüküm- hikmet, Sosyoloji/felsefe fakültesi- İslami ilimler fakültesi vb.”

Osmanlı'nın son yüzyılından başlayıp Cumhuriyet döneminde devam eden ıslahat ve inkılapların teknik, siyasi, toplumsal, askeri, ekonomik alanlarla sınırlı kalmadığını dini kurumlar ve din eğitimi alanını da içine aldığını görmekteyiz. Bunun sonucu olarak din eğitimi veren medreseler, bu süreçte tartışmaların odağında yer almış ve bu kurumların ıslahı veya yeniden yapılandırılması için pek çok ıslahat yapılmıştır. Bu ıslahatın bir kısmı Osmanlı toplumunun kendi iç dinamiklerinin, bir kısmı ise dış dinamiklerin zorlaması ile yapılmış görünmektedir. Yüksek din eğitim ve öğretimi alanında 19. ve 20. asırda yapılan ıslahat, genel olarak programlar üzerinde olmuştur. “Toplumsal ihtiyaç analizleri yapılarak, toplumdaki dini-toplumsal yapılar dikkate alınarak, din eğitim ve öğretiminde dünyadaki gelişmeleri yakından izleyerek değil, mektep-medrese veya mektepli-alaylı kutuplaşması çerçevesinde merkezîyetçi ve tektipleştirici bir anlayışla ve siyasi projenin bir parçası olarak gerçekleştirilmiştir” şeklinde tespitlerini yaparken yazar, olması gerekene de temas etmektedir: “Bir bilim kurumu olarak İlahiyat Fakültesinin asıl amacı, insanların tabiatına aykırı bir tutumla herkesin aynı düşünmesini sağlamak değil, onun doğru düşünmesine ve sağlıklı bir dindarlık oluşturmasına katkıda bulunmak olmalıdır. Farklı görüşlerin ortaya atıldığı ve serbestçe tartışıldığı üniversite ortamı, ilmi ve tefekkür hayatının gelişmesini ve çeşitlenmesini sağlayacaktır. Aksi takdirde ilmi alanın ve tefekkür hayatının çoraklaşmasına sebep olacak ve mütehasıs ve yeni mütefekkirlerin yetişmesini engelleyecektir.” (Kutlu, 2017, 49).

İlahiyat öğretiminin amacı yazara göre şunlar olmalıdır: “İlahiyat eğitimi, heyecanlı, duygusal, dindar ve mütedeyyin yetiştirmeyi amaç edinmez. Bunun yerine klasik kaynaklardan hareketle bilimsel verilere dayalı doğru ve tutarlı dini bilgi üreten, araştırma ve sorgulamayı sanat haline getiren, başkalarının fikirlerine tahammül edebilen, söyleneni anlayabilen, en küçük ayrıntıları dikkate alan tecessüs ruhlu, yaşanan hadiselerle ilgili medeni bir şekilde olumlu ve olumsuz görüş bildirebilen, görüşlerinin eleştirilmesine katlanabilen, kendini ifade edebilen,

özgüven sahibi ve bedii zevkleri olan, sanat ruhlu kimseler yetiştirmektedir.” (Kutlu, 2017, 57).

Diyanet ve dini cemaatler ilişkisine gelince Kutlu, cem evleri olgusuyla birlikte Diyanet-Alevi ilişkilerinin farklı bir boyut kazandığını belirtir. Bütün dini-toplumsal yapılarda Diyanet’in temsil edilebilmesi için, DİB’nun kontrolü altındaki hizmet birimlerinin tanımlarını yapacak ve yeni ihtiyaçlara göre yeni birimler ve uzmanlık alanları ihdas edecek köklü yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Ama DİB’nun daha sivil ve özerk-idari bir yapıya kavuşturularak siyasetin etkisinden ve emrinden kurtarılması hepsinden önemli ve önceliklidir. Bu durum devleti gerçek anlamda laikleştirecektir. Türkiye’de zaman zaman laiklik adına din bireylerin vicdanına veya belli mekânlara hapsedilmeye ya da şahısların özel hayatı haline getirilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de din ve laiklik gerginlik aracı olmaktan çıkarılmadıkça ve bu konuda toplumsal mutabakat sağlanmadıkça din-devlet ilişkilerindeki sorunlara çözüm bulmak mümkün görünmemektedir.

Diğer yandan üniversiteler ile DİB arasındaki bilgi üretimine ilişkin konuya açıklık getirmektedir: “Genellikle geleneksel paradigmanın ve DİB’nun din söyleminin dışına çıkamayan Din İşleri Yüksek Kurulu’nun üyelerinin tamamı bilim adamlarından oluşsa dahi, bilgiyi özgürce üretebilmesi mümkün görünmemektedir. Böyle bir bilginin üretileceği mekânlar üniversitelerdir. Yani özgür bilgiyi üretecek, seçim ve atamayla getirilen ve başkanlığın emrine verilen kurul üyeleri değil, özgür bilim adamları ve bilimsel kurumlardır. Dolayısıyla özgür bilgi üretme İlahiyat Fakültelerine, bunlardan faydalanarak halkı aydınlatmak ve onu hizmete dönüştürmek Diyanet’e düşmektedir.” (Kutlu, 2017, 78).

Tarihsel din söylemleri açısından 15 Temmuz vakasının analizinde ise şu düşüncelerini paylaşır. Artık Türkiye’de Türkiye sefiliği denilen bir olguyla karşı karşıyayız. Ülkemizde Sûfi-bâtını cemaatler ve selefi hareketler, Ehli Sünnet üzerinde tahakküm kurmaya çalışmaktadırlar. Zahiriler ve Bâtıniler, Ehli Sünnet adını kullanarak Kelamın, özgür düşüncenin, aklın ve felsefenin devre dışı bırakılmasını propaganda etmektedirler. Halidîlerin bir kısmı Şii-Selefi çekişmesinde Selefi siyasal İslam’a yakınlaşırken, bir kısmı sözde sûfi, fakat hal, tutum ve davranışlarında özellikle tekfir konusunda selefi gibi davranmaktadırlar. Siyaset ve ticaretle o kadar içli dışlılar ki, Türkiye’de özgün bir sûfi tecrübeyi yaşamak zorlaşmıştır. Yazara göre bugün üç tarz dindarlık ve zihniyet birbiriyle çatışma halindedir: *Batmilik* (Şii ve Sünni irfancılık), *Arap dindarlığı* (Selefilik) ve *Türk dindarlığı* (Hanefi-Maturidilik) bugün Türkiye dini sorunlarını çözerken üç tarzı dindarlıktan hangisini seçeceğine karar verme konusunda yol ayrımına gelmiştir. (Kutlu, 2017, 157).

İkinci Bölüm “Alevilik, Mezhepçilik ve Şii-Sünni Kutuplaşması Sorunu” Genelde bütün dini yapılarda olduğu gibi Alevilik tek bir çizgide sabit bir grafik sergilememiştir. İçinde yer aldığı siyasal, sosyal ve kültürel dinamiklerden fazlasıyla etkilenmiştir. Başlangıçtan 1990’lı yıllara kadar Alevilik-Bektaşilik şeklinde tanımlanan Alevilik olgusu, daha sonraki yıllarda yerini Alevilik terimine bıraktı. Bu dönemde Alevi kimliği, geleneksel anlamda dini ve tasavvufi bir içerik çağrıştırmaktan ziyade siyasi bir kimlik olarak karşımıza çıktı. 2000’li yıllara gelindiğinde Alevilik yurt içinde ve dışında güçlü bir örgütlü yapıya kavuştu.

Almanya ve diğer Avrupa ülkelerindeki gelişmeler, Aleviliğin kendisini Türkiye’de de Sünnilikten farklı dini-kültürel ve dini-toplumsal bir yapı olarak siyasi taleplerden ziyade, dini taleplerle ortaya çıkması şeklinde yansıdı. Yazara göre söz konusu gelişmelerle iki Alevi kimliği oluşmuştur. İlki tarihsel hafızasıyla tekrar irtibata geçen, tasavvufi unsurlara ve dergâhlara referansı artıran dede-talip ilişkisini önceleyen *gelenekçi Alevi kimliği*; diğeri ise Aleviliği laiklik, modernlik, demokrasi ve aydınlanma olarak tanımlayan *modernist seküler Alevi kimliği* olarak tanımlanabilir. Bugün maalesef Sünni ve Aleviler arasında çok büyük bir güven sorunu vardır. Bu güven sorunu gerek gelenekçi Aleviler gerekse seküler laik Aleviler arasında oldukça üst düzeydedir. Bu sebeple geleneksel Alevilik, Sünnilik aleyhtarlığı üzerinden kimliğini inşa etmeye çalışırken diğer seküler-modernist Alevilik ise İslam aleyhtarlığı üzerinden bir kimlik inşasıyla meşgul olmaktadır. (Kutlu, 2017, 176).

“İslami uyanıştan Mezhebi uyanışa: Tevhiddan tefrikaya” adlı makalesinde İslam dünyasındaki gelişmelere yönelik önemli tespitlerde bulunmaktadır. Ortadoğu’da dini-siyasi gelişmeler ve en sonunda Irak’ın işgaliyle siyasi, toplumsal ve ekonomik ilişkilerde köklü değişimler yaşandı. Yeni süreçte Amerika ve müttefikleri mezhep eksenli siyaset izleyerek Sünnileri Saddam destekçisi, Saddam’ın suç ortağı ilan ederken Şii’leri mağdur ve mazlum gösterdi. Artık Irak işgaline kadar İslam dünyasındaki gelişmeleri ve dini canlılığı tanımlamak için kullanılan İslami uyanış veya İslami hareket kavramları, yerini bu günlerde mezheplerle ilişkili kavramlara bıraktı. Mezhepçilik İslam toplumlarını esaret altına alan ve cehaletten beslenen en büyük düşman haline gelmiştir. Müslümanların birlik ve beraberliğini, can, mal ve din ve düşünce özgürlüğünü tehdit eden bir olgu haline geldiğinde büyük bir tehlikedir.

Şii uyanış fikrinin Veli Nasr’ın *Şii Uyanış/Shia Revival* adlı kitabıyla popüler olduğu söylenebilir. İranlı yazar Veli Nasr, Seyit Hüseyin Nasr’ın oğludur ve Amerikan Donanma Akademisinde profesör olup Amerika’da askeri-stratejik kurumlarda görev yapmakta ve önde gelen siyasetçilere, kongre üyelerine danışmanlık yapmaktadır. Aslında Şii uyanış, tıpkı İslami uyanış gibi delaleti ve semantik alanı açık ve seçik olmayan bir tanımlamadır. Şii uyanışı, bütün Müslümanları ilgilendiren dini bir uyanış veya evrensel Müslüman uyanışının bir sonucu olmaktan ziyade Şia mezhebi mensupları arasında siyasi duyarlılığı ve iktidara ortak olmayı talep eden siyasi bir uyanış hareketi veya muhalefet olarak görmek daha doğrudur. Veli Nasr, Müslümanlar arasındaki gelişmeleri batıda yaygın olan İslami uyanış paradigması üzerinden okuma geleneğini terk ederek Şii uyanış kavramını kullandı ve Irak’ın işgalinden sonraki gelişmeleri mezhepçilik paradigması üzerinden analiz etmiştir. Şii uyanış tezini değişik açılardan değerlendiren yazar, Veli Nasr’ın Şii-Sünni çatışması kavramını fazlaca ideolojik bularak tarihsel anacronisme düştüğünü ifade etmektedir: “Çünkü Şii-Sünni çatışmasını hem eski hem de yeni bir olgu olarak tanımlayarak Şii-Sünni kutuplaşmayı Hz. Peygamber’den hemen sonra başlatması tarihsel gerçeklere aykırıdır.” (Kutlu, 2017, 248).

Mezhep kutuplaşmasını iç ve dış dinamikler bakımından sınıflandıran Kutlu, kutuplaşmanın iç dinamiklerinde şu başlıklara yer verir: “1. Seçilmişlik

psikolojisi, 2. Mezhebi literatürdeki tekfir söylemi, 3. Mutlak hakikati temsil iddiası, 4. Kur'an ile bağların koparılması veya Kur'an'ın görüşlere dayanak olarak kullanılması, 5. Din ve siyasetin aynileştirilmesi, 6. Mezhep ve dinin aynileştirilmesi, 7. Mezheplerin İslam'ı temsil iddiası, 8. İran Şiiliği ve Suudi selefiliği arasındaki hâkimiyet mücadelesi. Dış dinamikler ise şöyle 1. Mezhep çatışmalarına tarihsel zemin oluşturmaya çalışan siyasi-ideolojik yaklaşım, 2. Amerika'nın Irak'ı işgali, 3. İşgal ve sömürü dönemlerde mezhepçiliğin kışkırtılması, 4. İslamofobi için mezhep çatışmalarını malzeme olarak kullanma." (Kutlu, 2017, 262-284). Tüm bunların ardından yazar mezhepçilik tefrikası ve mezhep çatışması sorununun çözümü için de bazı önerilerde bulunmaktadır.

Üçüncü Bölüm "Peygamber Algısı, Din-Siyaset İlişkisi ve İnsan Hakları Sorunu" Bu kısımda yazar Hz. Peygamber'i doğru anlamının önünde büyük bir engel oluşturan menkabevi Muhammed tasavvuru üzerinde durmaktadır. Zira İslam geleneğinde farklı disiplinlerde farklı peygamber tasavvurları ortaya çıkmıştır. İslam dünyasında geçmişte ve günümüzde Hz. Muhammed ile ilgili tasavvurlar farklıdır. Bu tasavvurları mezheplere göre, genel hatlarıyla Şii ve Sünni Peygamber tasavvurları olarak ya da İslami literatürde yani siyer-meğazi, fıkıh, hadis, kelam ve tasavvuf edebiyatındaki Muhammed tasavvurları olarak sınıflandırmak mümkündür. Şii Peygamber tasavvurunda Muhammed, peygamberlik misyonundan çok Hz. Ali'yi imamete tayin etmek gibi bir görev üstlenmiştir. Bu sebeple Şii literatürde bu konuda yazılanlar, Hz. Muhammed'in biyografisi hakkında yazılanlardan daha fazla yekün tutarlar.

Öte yandan Sünni literatürde ise onun beşerî ve peygamberlik misyonu öne çıkarılmakla birlikte her bir ihtisas alanı Hz. Muhammed'in farklı yönlerini öne çıkarma eğilimindedir. Söz gelimi siyer-meğazi kitaplarında efsanevi bir kahraman olarak, peygamberlik döneminin hemen hemen tamamını savaş meydanlarında geçiren; fıkıh kitaplarında bütün gün bir müftü, bir kadı ya da bir müctehid olarak teşrii faaliyetlerinde bulunan; hadis kitaplarında söz, fiil ve takrirlerinden oluşan sünnet koyucu; kelam kitaplarında diğer peygamberlere nazire olarak pek çok mucize gösteren; tasavvuf edebiyatında ise 'kâinat yaratılmadan önce Allah'ın nurundan yaratılmış' insanüstü bir şahsiyete dönüştürülen birisi olarak takdim edilmektedir. Yazar Hz. Peygamber'i ve İslam'ı doğru anlayabilmek için *İslam'ın tarihiyle Müslümanların tarihinin* ayrı ayrı değerlendirilmesini önermektedir. Çünkü İslam'ın tarihi ona göre, vahyin başladığı ve bittiği dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde insanlığa ve insani tabiata ters düşebilecek bir fikir ve uygulama bulunmamaktadır. Ama Müslümanların tarihinde İslam'ın genel doktrinine ters düşen unsurlar ve olumsuz örnekler bulunabilmektedir. Vahiy sürecinde Hz. Muhammed'in önderliğinde gerçekleşen İslam tarihinin esas kurucu ilkesinin temel hak ve özgürlükler olduğunu dile getiren Kutlu, özgürlüğün İslam'ın olmazsa olmaz şartlarından biri olduğunu ancak tarihsel süreçte bunun kader anlayışıyla/doktrininiyle değiştirildiğini söyler. (Kutlu, 2017, 309). Çağdaş İslam düşüncesinde din-siyaset ilişkisine yönelik birtakım yaklaşımlardan bahsederken bu yaklaşımların tipik temsilcilerinden ve olumlu-olumsuz etkilerinden de söz eder. Söz konusu yaklaşımlar şunlardır: "1. Sosyolojik yaklaşım, 2. Hukuki yaklaşım, 3. Kelami yaklaşım, 4. Kelami-hukuki yaklaşım."

Ekler kısmına gelince, burada yazara yöneltilen oldukça önemli ve güncel sorulardan bazılarını vermekle ve cevaplar noktasında ise okurları kitaba havale etmekle yetinmek istiyoruz. Sorulardan bir kısmı şöyle;

1. Modernite sonrasında dinin yeniden toplumsal hayatta görünür hale gelmesiyle birlikte yaşanan süreci İslami uyanış olarak nitelendirmek mümkün mü?
2. İslam düşüncesinde çok sayıda yorumun/mezhebin olması bir tefrika sebebi midir?
3. İslam'ın Şia ve Ehli Sünnet olarak tanımlanan iki ayrı yorumunun ortaya çıkışı ve birbirinden farklı yönleri nelerdir?
4. Farklı eğilimleri içerisinde barındıran Ehli Sünnet'in fikri çerçevesini belirleyen temel unsurlar nelerdir?
5. Şii-Sünni kutuplaşmasında yaşanan gelişmelerde iç dinamiklerin yanı sıra ne gibi dış dinamiklerden bahsedebiliriz?
6. Fundamantalizm nedir ve İslami düşüncede neye tekabül eder?
7. Ehli Sünnet isimlendirmesinin değeri nedir?
8. Ehli Sünnet-siyasi erk ilişkisi, çatışması ve diyalogu hakkında neler söylenebilir?
9. Takribü'l-Mezahib mümkün bir düşünce midir?
10. Günümüzde ilim, düşünce ve sosyal hayat bakımından Ehli Sünnet ne anlam ifade etmektedir? (Kutlu, 2017, 339-399).

Genel anlamda Kelami/teolojik/mezhebi çağdaş konulara temas etmesi, hem de günümüzdeki gerilimli/tartışmalı konulara değinmesi kitabın önemini artırmaktadır. Özellikle hassas bir alanda din-siyaset münasebetine ilişkin problemlere işaret etmesi ve çözüme yönelik argümanlar sunmasıyla ilahiyatçılara, siyasilere, araştırmacılara ve din-siyaset üzerine düşünen genel okur kitlesine hitap ettiği söylenebilir. Yazılar içerikleri itibarıyla güncelliğini korumaktadır. Salt dünün Türkiye'sinin değil hem bugünün İslam düşüncesinin hem de ülkemizin dini, ilmi, siyasi ve kültürel sorunlarını/gelişmelerini iç ve dış dinamikleriyle ele alması açısından da eser önem taşımaktadır. Bu kitap ilim, kültür ve düşünce hayatımıza yeni ve anlamlı perspektifler katmaya aday değerli bir çalışmadır.